

Како трошат општините? Извршување на буџетот во 2024 година

Бриф за политиките бр. 75

Анализата на извршувањето на општинските буџети за 2024 година покажува просечна реализација од 87,5% кај приходите и 86,2% кај расходите што претставува подобрена фискална дисциплина во споредба со претходните години. Сепак, зад агрегатните вредности стои значителна хетерогеност – и по капацитет за мобилизација на приходи, и по квалитет на извршување на расходите. За добро буџетско извршување, општините треба да се насочат кон зајакнување на сопствените приходи, поефикасна реализација на капитални расходи, намалување на зависноста од трансфери и таргетирана поддршка за најранливите општини.

ВОВЕД

Овој краток бриф дава преглед на извршувањето на општинските буџети во Република Северна Македонија за 2024 година. Како основно ниво на власт задолжено за обезбедување на локални јавни услуги, општините играат клучна улога во вкупните јавни финансии на земјата. Следењето на тоа колку ефективно ги реализираат своите планирани буџети – како во делот на наплата на приходи, така и во реализацијата на расходите – дава важен увид во локалното управување со јавни финансии, капацитетот за испорака на услуги и административната ефикасност.

Како извор на податоци се користат официјални податоци од Министерството за финансии за 2024 година, за извршување на Буџетите на Единиците на Локалната Самоуправа (ЕЛС). Анализата ја оценува стапката на реализација на приходите и расходите. Притоа, посебно внимание се посветува на извршувањето на капиталните расходи, како клучен индикатор за развојната ориентација на општините. Освен следењето на стапката на реализација, анализата прави и кластерско групирање на Општините, според заеднички карактеристики за вкупна буџетска реализација и развојна компонента.

РЕЗУЛТАТИ

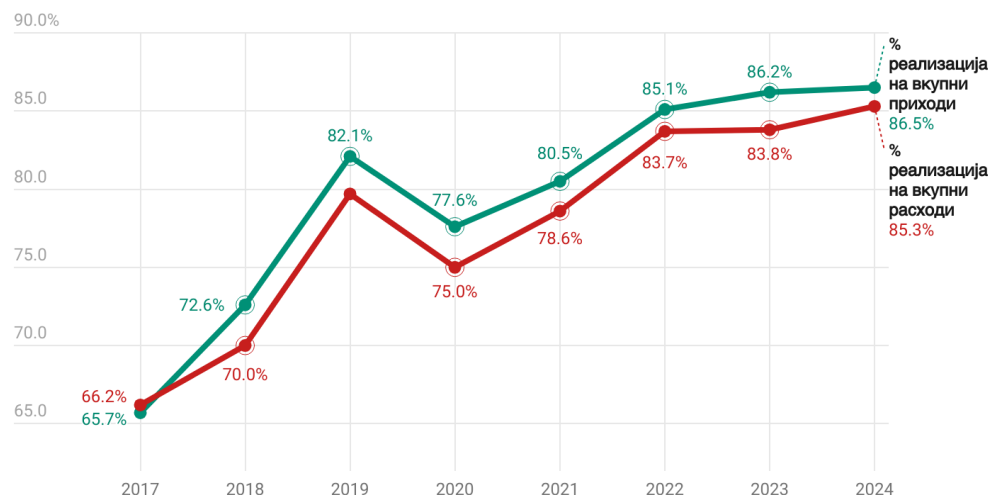
Подобрување на фискалната дисциплина и реализацијата на буџетите кај Единиците на локална самоуправа

Податоците покажуваат континуирано подобрување на реализацијата на консолидираните приходи и расходи кај ЕЛС (Графикон 1). Во 2017 година реализацијата на приходите изнесувала 65.7%, а на расходите 66.2%, додека во 2024 достигнуваат 86.5% и 85.3% соодветно – највисоко ниво во изминатите осум години. Овој тренд укажува на зајакнати капацитети за планирање и извршување на буџетите, но и на поголема усогласеност меѓу приходите и расходите. Подобрената фискална дисциплина може да се должи на воведеното фискално правило од 2018 година¹, кое ги ограничува нереалистичните буџетски проекции, и варијабилниот елемент во ДДВ-дотациите што ги наградува поефикасните општини². Намалувањето на разликата меѓу планираното и реализираното е позитивен сигнал за подобра фискално управување на локално ниво. Во [Бриф бр. 70 „Колкава е самоодржливоста на единиците на локалната самоуправа?“](#) ги анализираме потенцијалните ефекти од воведеното фискално правило, промените во стапките на дотации од ДДВ и данокот на личен доход, како и од новиот Попис на населението од 2021 година.

1 Службен весник на Република Северна Македонија, бр. 209 од 15.11.2018 година, Закон за дополнување на Законот за финансирање на единиците на локалната самоуправа, 2018, достапно на: <https://portal.mdt.gov.mk/post-body-files/budzet-i-finansiranje-na-els-file-xm7z.pdf>

2 Службен весник на Република Северна Македонија, бр. 173 од 1.8.2022 година, Закон за изменување и дополнување на Законот за финансирање на локалната самоуправа, 2022, достапно на: <https://portal.mdt.gov.mk/post-body-files/budzet-i-finansiranje-na-els-file-dtFK.pdf>

Графикон 1 - Стапки на просечната реализација на вкупните приходи и расходи на општините, 2017-2024 година

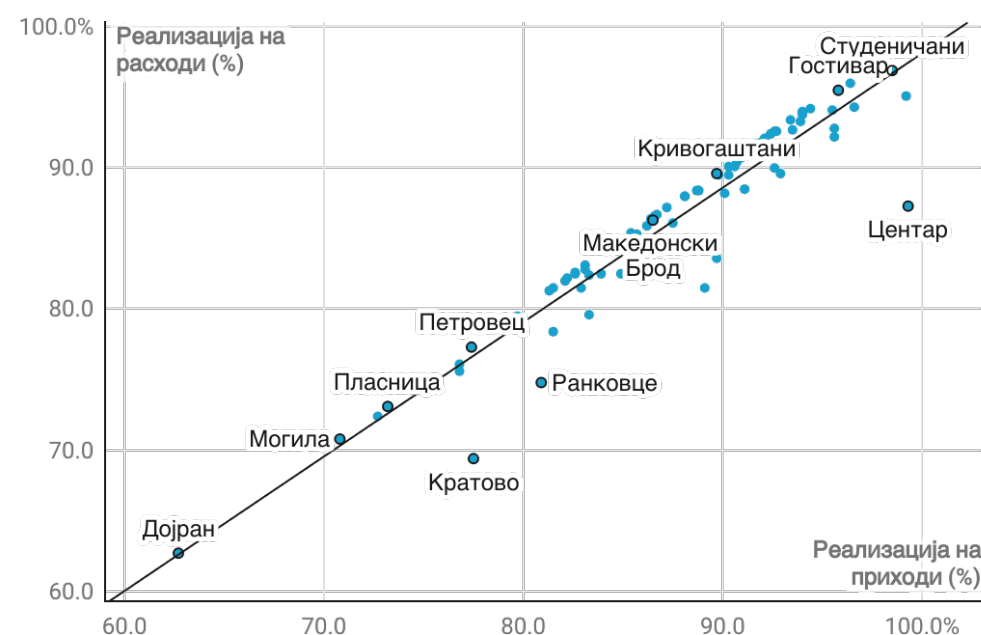

Извор: Пресметки на Finance Think согласно податоци од Министерство за финансии (Извршување на Буџети на ЕЛС за периодот 1.1.-31.12.2024 година)

Графикон 2 ја прикажува корелацијата меѓу реализацијата на приходите и расходите кај општините во 2024 година. Линијата на тренд укажува на силна позитивна врска: општините кои успеваат да реализираат повисоки приходи обично имаат и повисока реализација на расходите. Ова укажува на усогласеност меѓу приходната и

расходната страна на буџетите и на стабилна фискална дисциплина. Отстапувањата од линијата, пак, укажуваат на ситуации кога приходите или расходите се реализираат со различна динамика – што може да сигнализира суфицит, недоизвршени расходи или ограничувања во административниот и развојниот капацитет.

Графикон 2 - Стапка на реализација на приходите и расходите на општините во 2024

Извор: Пресметки на Finance Think согласно податоци од Министерство за финансии (Извршување на Буџети на ЕЛС за периодот 1.1.-31.12.2024 година)

РЕАЛИЗАЦИЈА НА ПРИХОДИ ВО 2024 ГОДИНА

Приходната реализација на општините во 2024 година е солидна

Во текот на 2024 година, општините во Северна Македонија покажаа солидно ниво на реализација на приходите. Просечната стапка на реализација на вкупните приходи изнесува 87.5%. Но, извршувањето на приходните категории на општините покажуваат мешани резултати.

Просечната реализација на даночните приходи изнесува 97%. Сепак, значителен број од ЕЛС ја натреализирале проектираната наплата на даноци, при што Општина Дебрца бележи највисока стапка на реализација од 170%. Од друга страна, Општините Новаци (50%), Желино (52%) и Арачиново (49%) забележуваат значителна потреализација на даночните приходи. Имајќи ги предвид ваквите разлики меѓу општините, подолу, на Графикон 3 е прикажана кластерска анализа на ЕЛС согласно ефикасноста на наплатата на приходите.

Доколку се разгледа структурата на консолидираните приходи, трансферите од централна власт учествуваат со 66% од вкупниот буџет на ЕЛС, додека сопствените приходи³ учествуваат со 34%, и оваа структура е речиси непроменета во споредба со претходните години. Сепак, анализата укажува на значајна фискална хетерогеност меѓу општините во однос на нивниот приходен капацитет и степенот на фискална самостојност. Високата

реализација на вкупните приходи не секогаш е валиден индикатор за ефикасно буџетско управување. Кај дел од општините таа најчесто е резултат на повисоки трансфери од централниот буџет, додека сопствениот фискален напор останува ограничен. Истовремено, постојат општини кои демонстрираат силен напор за мобилизација на сопствени приходи, особено кај данокот на имот, но поради тесна даночна база и ограничена економска активност, уделот на овие приходи во вкупната приходна структура останува релативно низок.

На крајните позиции се издвојуваат, од една страна, **фискално робустни општини**, со висок степен на извршување на приходите, висока стапка на реализација на сопствени даночни приходи и значаен удел на данокот на имот во вкупната приходна структура. Од друга страна, постојат општини со **фискални системски слабости**, кои бележат ниско извршување и на вкупните и на сопствените приходи, што укажува на ограничен простор за самостојно финансирање на локалните надлежности. Ваквата подлабинска анализа овозможува попрецизна проценка на **фискалната ефикасност и одржливост на приходната страна на буџетот** на општините.

Врз база на ваквите критериуми, анализата прави класификација на општините во 5 категории:

1. Фискално робустни општини во реализација на приходите

Овие општини имаат висока натпросечна реализација на вкупни приходи (87.5%), висока реализација на данок на имот (поголема од 90%) и значителен и натпросечен удел на данокот на имот во вкупните приходи

(поголем од 6%). Тоа укажува на добро развиен приходен капацитет и ефективна наплата на сопствените извори. Тие се пример за општини со силна **фискална самостојност** и одржливост на приходната база. Примери се Охрид (134% реализација на данок на имот, 18% удел во приходите), Илинден и Карпош (со удел од 17%), како и Центар (14%). Овие општини се издвојуваат како примери за силна фискална самостојност и одржливост на приходната база.

2. Општини со висока реализација на вкупни и сопствени приходи, но ограничена даночна база

Оваа категорија вклучува општини со висок административен капацитет како и општините од првата категорија, со висока натпросечна реализација на вкупни приходи и висока реализација на данок на имот, но со релативно низок удел на данокот на имот во вкупната приходна структура. Ова најчесто се помали општини, каде и покрај напорот за наплата, **даночната база е тесна** и зависноста од трансфери останува висока. Тука се класирани општини како Босилево, Валандово и Градско, кај кои учеството на данокот на имот е под 5%. И покрај напорот за наплата, нивната даночна база е тесна и зависноста од трансфери останува висока.

3. Општини со ограничена вкупна реализација на приходи, но висока реализација на сопствените приходи

Овие општини бележат потпросечна реализација на вкупните приходи, но истовремено имаат силен напор за наплата на сопствени приходи (данок на имот), кој зазема повисок удел во нивната приходна структура.

³ Сопствените приходи на општините, според Законот за финансирање на ЕЛС, вклучуваат локални даноци, такси, надоместоци, приходи од сопственост, самопридонес, казни, донации и други законски утврдени извори.

На пример, Битола има удел на данок на имот од 10%, Кисела Вода 13%, а Штип и Аеродром 11%. Овие податоци укажуваат на **активна фискална дисциплина и спремност за мобилизација на локални ресурси**. Но, истовремено, имаат внатрешни слабости во капацитетите за планирање и реализација на вкупните приходи.

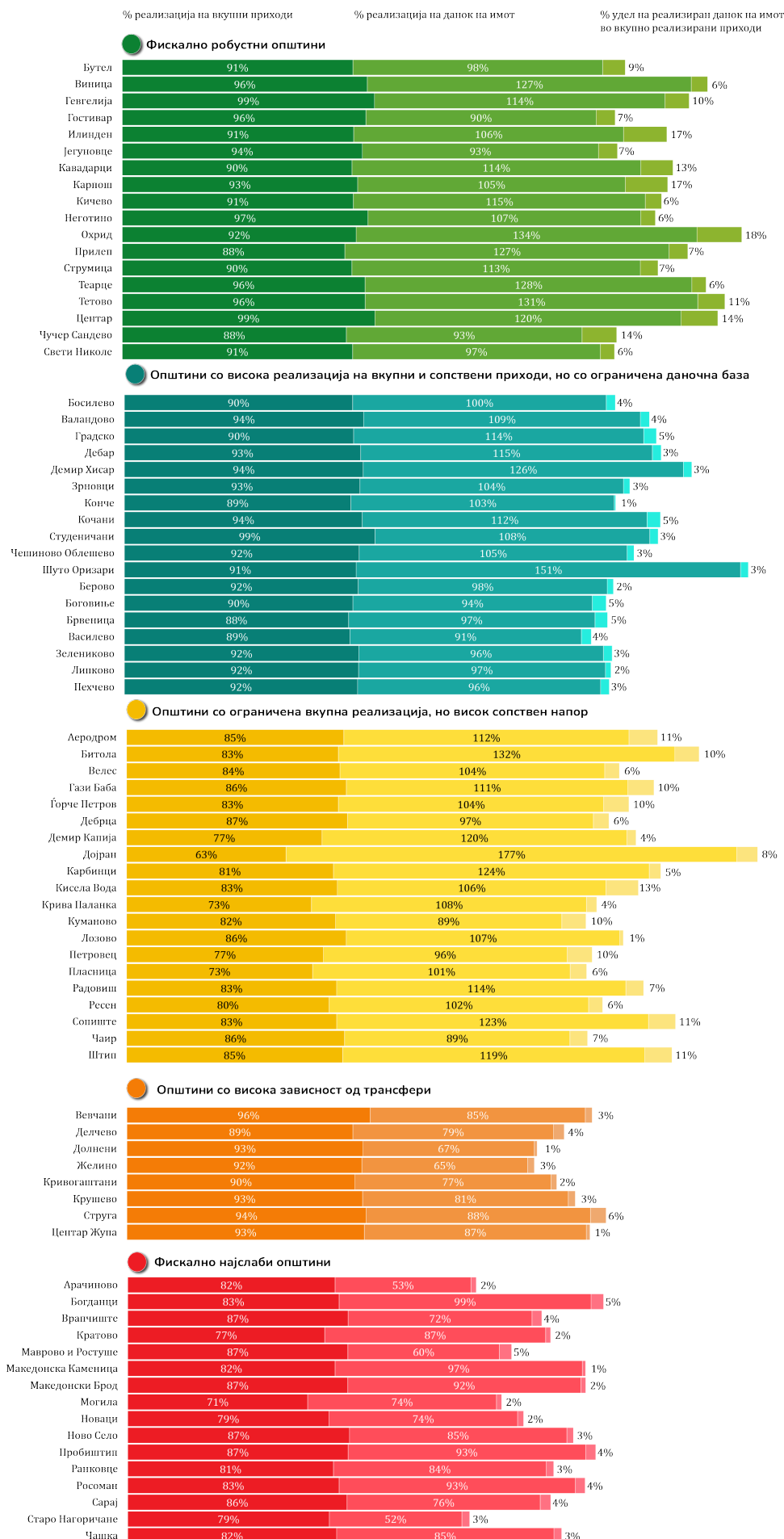
4. Општини со висока зависност од трансфери

Иако имаат висока реализација на вкупни приходи, овие општини имаат ниска реализација на сопствени даночни приходи, што покажува ограничен приходен капацитет и силна **фискална зависност од централниот буџет**. Примери се Вевчани (со учество на данокот на имот од 3% во вкупните приходи), Долнени (1%) и Центар Жупа (1%). Нивната фискална стабилност е условена од трансфери од централниот буџет, што укажува на ограничен приходен капацитет и намалена самостојност.

5. Фискално најслаби општини

Во оваа група се вклучени општини со ниска реализација и на вкупните и на сопствените приходи, со ниско учество на данокот на имот. Такви примери се Арачиново (со учество на данокот на имот од 2% во вкупните приходи), Старо Нагоричане (3%) и Могила (2%). Ниските показатели упатуваат на ограничен административен и економски капацитет, што ја **загрозува нивната способност за автономно финансирање и ја намалува долгорочната фискална одржливост**.

Графикон 3 – Класификација на општините според приходна ефикасност и капацитет за собирање средства (2024)

Извор: Пресметки на Finance Think согласно податоци од Министерство за финансии (Извршување на Буџети на ЕЛС за периодот 1.1.-31.12.2024 година)

РЕАЛИЗАЦИЈА НА РАСХОДИ ВО 2024 ГОДИНА

Хетерогеност во реализацијата: помеѓу силен капацитет и структурни слабости

Просечната стапка на реализација на расходите во 2024 година изнесува 86.2%. Кај повеќето општини реализацијата на вкупните расходи се движи меѓу 85% и 95%, што укажува на стабилен административен и буџетски капацитет. Ова значи дека општините во најголем дел ги покриваат тековните и задолжителни расходи – плати, услуги, трансфери. Податоците за категориите расходи дополнително го потврдуваат тоа:

- **Плати и надоместоци** – речиси целосна реализација (98%), што

ја рефлектира нивната фиксна и заштитена позиција во буџетите.

- **Отплата на главнина од долгот** – висока реализација (95.8%), што обезбедува одржување на фискалната дисциплина.

- **Субвенции и трансфери (80.2%) и стоки и услуги (78.7%)** – умерена реализација, што може да укажува на процесна фискална консолидација.

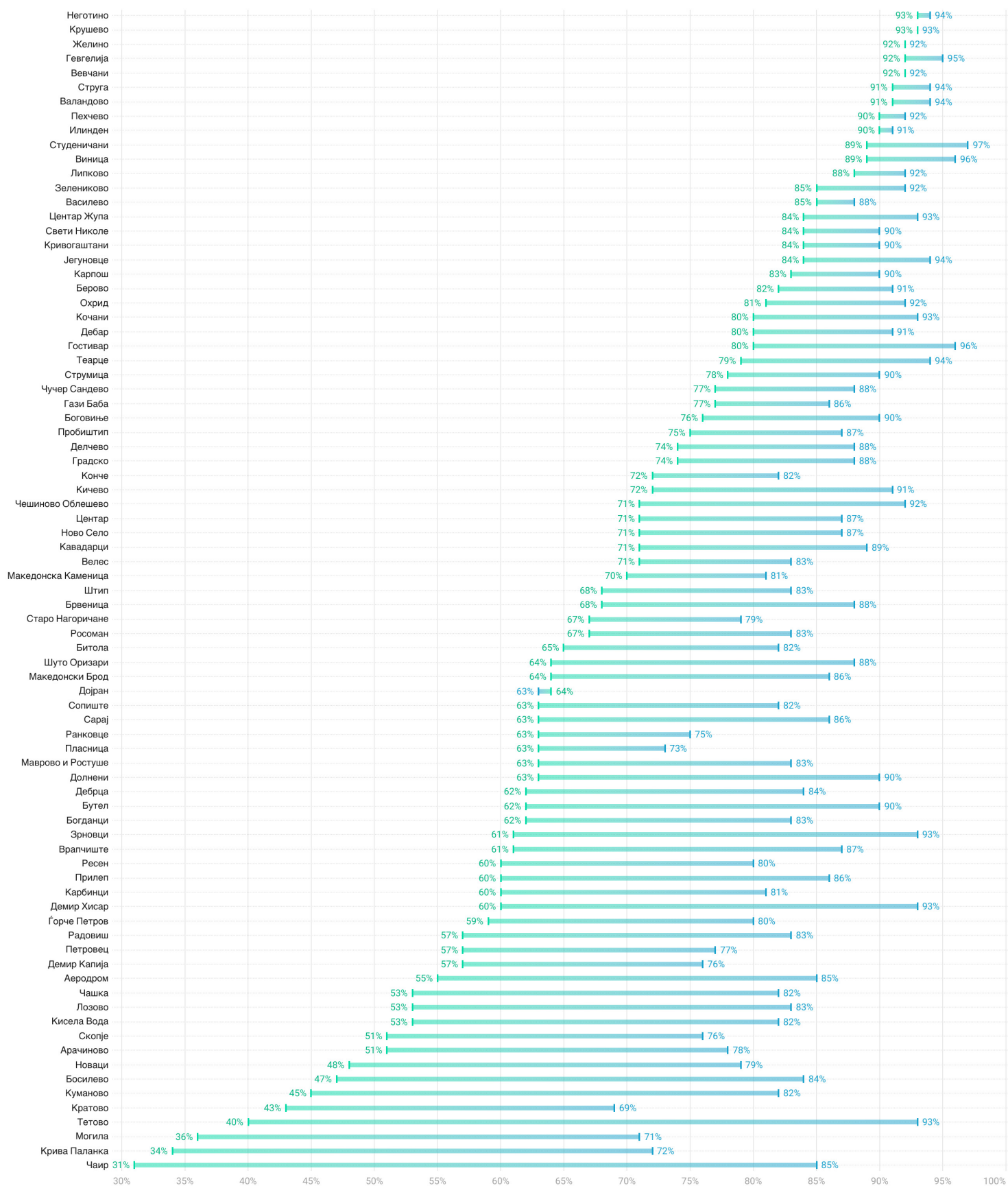
- **Социјални бенефиции (74.4%)** – пониска реализација, која може да произлегува од повисоко планирање врз база на кризата во претходните години или од недоволно ефикасно таргетирање и информирање на граѓаните.

- **Резерви и недефинирани расходи** – најниска реализација (36.3%), што може да значи и фискална претпазливост, и недоволно планирање или ограничена буџетска флексибилност.

Најзагрижувачки е извршувањето на **капиталните расходи**, реализирани со само 68.9%. Потенцијално ова може да се должи на слабите капацитети на општините да спроведат јавни набавки и да реализираат инвестициони проекти, што директно ја ограничува нивната улога во стимулирање на локалниот развој. Зад просекот, сепак, се крие силна хетерогеност: од општини со речиси 100% реализација, до општини со едвај 30–40% (Графикон4).

Графикон 4 – Стапка на извршување на вкупните расходи и капиталните расходи во 2024 година

Извор: Пресметки на Finance Think согласно податоци од Министерство за финансии (Извршување на Буџети на ЕЛС за периодот 1.1.-31.12.2024 година)

• Општини со висока реализација и на вкупни и на капитални расходи

Во оваа категорија се општини што покажуваат **силен институционален и управувачки капацитет** за извршување на расходите. Тука спаѓаат сите со над **90% реализација на вкупни расходи** и речиси идентична реализација на капитални расходи.

Ова значи дека кај нив не само што административниот систем функционира, туку и развојната компонента е успешно спроведена. Овие општини можат да се сметаат за „фискално робусни“ и со капацитет за инвестиции.

• Општини со висока реализација на вкупни расходи, но ниска реализација на капитални расходи

Оваа група општини бележи натпросечна реализација на вкупните расходи (>85%), но истовремено значително заостанување во реализацијата на капиталните (<50–60%). Најкарактеристични примери за оваа група се Тетово, кое реализирало 93% од вкупните расходи наспроти само 40% од капиталните, Чаир со 85% во споредба со 31%, Аеродром со 85% вкупни расходи и 55% капитални, како и Демир Хисар со 93% вкупни и 60% капитални расходи.

Овие општини се соочуваат со структурна слабост: иако тековните расходи се со висока стапка на реализација, капиталните расходи драматично заостануваат. Тоа укажува дека општините имаат административен и финансиски капацитет за редовно сервисирање на обврските – како што се платите, енергијата и комуналните услуги – но им недостигаат институционален капацитет,

стратешко и проектно планирање, како и политичка волја да реализираат развојни инвестиции.

Земајќи предвид дека во оваа група припаѓаат различни по големина општини, со различен обем на буџет и различни извори на приходи, станува јасно дека проблемот не е поврзан само со големината на буџетот, туку е системски и структурен. Последиците од ваквиот модел на трошење се повеќеслојни: општините остануваат претежно административни центри, без значаен придонес во подобрување на инфраструктурата и квалитетот на живот, преголемата зависност од тековни расходи ја намалува буџетската флексибилност, а во услови на економска или фискална криза овие општини би имале минимален простор за прилагодување и би биле најподложни на фискални шокови.

• Општини со ниска реализација и на вкупни расходи и на капитални расходи

Кај оваа група општини и вкупните и капиталните расходи бележат слаба реализација, што укажува на генерална институционална ранливост. Кратово, (со реализација од 69% на вкупните расходи и само 43% на капиталните), Могила (со 71% и 36%), Крива Паланка (со 72% и 34%), како и Арачиново со 78% и 51%, се најтипични примери за оваа категорија.

Овие општини заостануваат во целосното спроведување на фискалната дисциплина и претставуваат висок ризик за неефикасно управување со јавните финансии. Фактот дека ниту тековните расходи не се реализираат целосно, а капиталните се уште пониски, укажува на сериозна фискална

слабост. Причините може да се од нефункционални административни капацитети и недостиг на професионален кадар, до висока политичка нестабилност и слабости во управувачките структури. Ваквиот профил на општини сигнализира системски проблеми кои не се ограничени само на едно ниво на буџетско работење. Доколку слабата реализација во 2024 година, е исклучок, а останатите години имаат повисока реализација, во тој случај, може тоа да се должи на нереалистично оптимистички планови на приходната страна што потоа генерира недостиг на средства за реализација на вкупните приходи.

КЛАСТЕРСКА АНАЛИЗА НА БУЏЕТСКОТО УПРАВУВАЊЕ ВО ОПШТИНИТЕ

Кластерската анализа овозможува систематско групирање на општините според сличности во нивните буџетски перформанси, овозможувајќи појасна слика за различните модели на финансиско управување. Овој метод ги класифицира во групи (кластери) врз основа на сличности во избраните индикатори, што овозможува споредба и идентификување на структурни карактеристики.

Анализата е спроведена врз основа на **три клучни индикатори** за буџетското работење на Општините во Северна Македонија во 2024 година:

- **Реализација на вкупни приходи** – ја одразува способноста на Општината да прибира финансиски средства, вклучувајќи сопствени извори и трансфери од централниот буџет.

• **Реализација на вкупни расходи** – ја мери ефикасноста и дисциплината во трошењето на расположливите средства.

• **Реализација на капитални расходи** – претставува индикатор за развојната компонента и долгорочните инвестиции во локалната економија и инфраструктура.

Применет е K-means методот, со стандардирани годишни податоци на стапките на реализација. Овој алгоритам го минимизира вкупното растојание помеѓу поединечните опсервации и центарот на нивниот кластер (центроид). Преку итеративен процес, општините се распределуваат во групи според најголемата сличност во сите индикатори, што овозможува попрецизна идентификација на нивните буџетски профили. Врз основа на добиените резултати, идентификувани се **три кластери на општини со слични карактеристики**, со следните центри:

Табела 1: Кластерска анализа на буџетското управување во општините (2024)

	Кластер 1: Високо ефикасни и развојно ориентирани Општини	Кластер 2: Просечно ефикасни со ограничен инвестициски капацитет	Кластер 3: Слаба ефикасност и ограничен развој
Реализација на приходи	~ 93%	~ 85%	~ 75%
Реализација на расходи	~ 92%	~ 84%	~ 73%
Реализација на капитални расходи	~ 81%	~ 61%	~ 52%

Извор: Пресметки на Finance Think согласно податоци од Министерство за финансии (Извршување на Буџети на ЕЛС за периодот 1.1.-31.12.2024 година)

Врз основа на добиените центри, општините се групираат во три јасно разграничени категории со различен степен на буџетска ефикасност и развојна ориентација, чии клучни профили се претставени во продолжение, а класификацијата на Општините е на Табела 2.

• **Кластер 0: Високоефикасни и развојно ориентирани општини**

Овој кластер ги опфаќа Општините со натпросечна реализација и на приходната и на расходната страна на буџетот, како и со значително извршување на капиталните расходи. Во просек, реализацијата на трите ставки е над 85%. Приходите и расходите се реализираат со многу мала разлика од планираното, што укажува на висока фискална дисциплина, добра проценка при буџетското планирање и силен административен капацитет. Високото ниво на реализација на капиталните расходи се одраз за јасна развојна ориентација.

• **Кластер 1: Просечно ефикасни со ограничен инвестициски капацитет**

Во овој кластер се наоѓаат општини со солидна реализација на приходите (околу 85%) и

расходите (околу 84%), но со значително пониска реализација на капиталните расходи (околу 61%). Просекот на трите индикатори се движи од 70% до 85%. Кај оваа категорија, буџетското извршување е генерално стабилно, што покажува дека постои основна ефикасност во управувањето со јавните финансии. Сепак, една карактеристика е нискиот степен на реализација на капиталните инвестиции што укажува дека значителен дел од буџетот се насочува кон тековни трошоци – плати, комунални услуги и социјални програми – додека развојните проекти се во втор план. Општините во овој кластер имаат потенцијал за постигнување вкупна фискална ефикасност зголемување на ефикасност, како и зголемување на ефикасноста на извршување на капиталните расходи.

• **Кластер 2: Слаба ефикасност и ограничен развој**

Овој кластер ги вклучува општините со најниски вредности во сите буџетски категории – реализација на приходи (околу и под 75%), расходи (околу и под 73%) и капитални расходи (околу 52%). Кај овие општини, просекот на трите индикатори

е под 70%. Слабото извршување на приходите ја ограничува вкупната фискална рамка, а ниската реализација на расходите укажува на можни проблеми со планирањето и извршувањето на буџетот. Ограничениот развоен капацитет, особено во капиталните инвестиции, ја намалува можноста за подобрување на инфраструктурата и јавните услуги, што дополнително ја задржува ниската економска активност. Овие општини често се соочуваат со институционални слабости, како недостаток на технички капацитет, квалификуван кадар или ефикасни процеси за следење и управување со проекти. За нив е потребна таргетирана финансиска и административна поддршка, како и зајакнување на капацитетите за да се подобри фискалната дисциплина и да се поттикне инвестициската активност.

Треба да се има предвид дека класификацијата се заснова на заедничкото позиционирање на општините според сите три индикатори истовремено, а не само според еден од нив. Поради тоа, можно е поединечни општини да имаат резултати кои по два индикатори се блиску до профилот на повисок кластер, но поради значително пониски резултати кај третиот – особено кај развојната компонента (капиталните расходи) – да бидат класифицирани во понизок кластер. Овој пристап обезбедува подобро усогласување со вкупниот профил на буџетската ефикасност и развојната ориентација на општините.

Табела 2: Кластерска класификација на општините согласно ефикасноста на буџетското управување (2024)

	% просек на трите категории	% реализација на вкупни приходи	% реализација на данок на имот	% удел на реализиран данок на имот во вкупно реализирани приходи
Гевгелија	95%	99%	95%	92%
Студеничани	95%	99%	97%	89%
Неготино	95%	97%	94%	93%
Виница	94%	96%	96%	89%
Бевчани	93%	96%	92%	92%
Крушево	93%	93%	93%	93%
Валандоно	93%	94%	94%	91%
Струга	93%	94%	94%	91%
Желино	92%	92%	92%	92%
Пекчево	91%	92%	92%	90%
Имбисан	91%	91%	91%	90%
Липково	91%	92%	92%	88%
Јегуновце	91%	94%	94%	84%
Гостишар	91%	96%	96%	80%
Центар Жупа	90%	93%	93%	84%
Земниково	90%	92%	92%	85%
Теарце	90%	96%	94%	79%
Кочани	89%	94%	93%	80%
Карпош	89%	93%	90%	83%
Охрид	88%	92%	92%	81%
Свети Никола	88%	91%	90%	84%
Берово	88%	92%	91%	82%
Кривопашани	88%	90%	90%	84%
Дебар	88%	93%	91%	80%
Василево	87%	89%	88%	85%
Струмица	86%	90%	90%	78%
Центар	86%	99%	87%	71%
Боговиње	85%	90%	90%	76%
Чешново Облешево	85%	92%	92%	71%
Кичево	85%	91%	91%	72%
Чучер Сандево	84%	88%	88%	77%
Градско	84%	90%	88%	74%
Делчево	84%	88%	88%	74%
Кавадарци	83%	90%	89%	71%
Газан Баба	83%	86%	86%	77%
Пробиштип	83%	87%	87%	75%
Зрновци	82%	93%	93%	61%
Демир Хисар	82%	94%	93%	60%
Долчево	82%	93%	90%	63%
Ново Село	82%	87%	87%	71%
Бресница	81%	88%	88%	68%
Шуто Оризари	81%	91%	88%	64%
Бутел	81%	91%	90%	62%
Кочане	81%	89%	82%	72%
Велес	79%	84%	83%	71%
Македонски Брод	79%	87%	86%	64%
Штип	79%	85%	83%	68%
Сарај	78%	86%	86%	63%
Врапчиште	78%	87%	87%	61%
Прилеп	78%	88%	86%	60%
Македонска Каменица	78%	82%	81%	70%
Росоман	78%	83%	83%	67%
Маврово и Ростуше	78%	87%	83%	63%
Дебрица	78%	87%	84%	62%
Битола	77%	83%	82%	65%
Тетово	76%	96%	93%	40%
Сопиште	76%	83%	82%	63%
Богданци	76%	83%	83%	62%
Старо Нагоричане	75%	79%	79%	67%
Аеродром	75%	85%	85%	55%
Радовиш	74%	83%	83%	57%
Карбинци	74%	81%	81%	60%
Горне Петров	74%	83%	80%	59%
Лозово	74%	86%	83%	53%
Босилево	74%	90%	84%	47%
Ресен	73%	80%	80%	60%
Ранковце	73%	81%	75%	63%
Кисело Вода	73%	83%	82%	53%
Чавка	72%	82%	82%	53%
Арачиново	70%	82%	78%	51%
Петровец	70%	77%	77%	57%
Демир Капија	70%	77%	76%	57%
Пласница	70%	73%	73%	63%
Куманово	70%	82%	82%	45%
Новаци	69%	79%	79%	48%
Чаир	67%	86%	85%	31%
Дојран	63%	63%	63%	64%
Кратово	63%	77%	69%	43%
Крива Паланка	60%	73%	72%	34%
Могила	59%	71%	71%	36%

Извор: Пресметки на Finance Think согласно податоци од Министерство за финансии (Извршување на Буџети на ЕЛС за периодот 1.1.-31.12.2024 година)

ЗАКЛУЧОК И ПРЕПОРАКИ

Анализата на извршувањето на општинските буџети за 2024 година покажува просечна реализација од 87,5% кај приходите и 86,2% кај расходите што претставува подобрена фискална дисциплина во споредба со претходните години. Овие стапки на реализација се највисоки во последната деценија, а јазот меѓу планираното и оствареното е намален, што упатува на зајакнати капацитети на локалните самоуправи. Сепак, зад агрегатните вредности стои значителна хетерогеност – и по капацитет за мобилизација на приходи, и по квалитет на извршување на расходите.

На приходната страна, високата реализација не е секогаш индикатор на висока ефикасност: кај дел од општините таа е движена од трансфери, додека напорот за извршување на сопствените приходи (особено во реализација на данокот на имот) заостанува. Истовремено, има Општини со силна наплата на сопствени приходи, но со мал удел на тие приходи во вкупната структура поради тесната даночна база. Ова укажува дека фискалната самостојност е нерамномерно распоредена и дека се потребни дополнителни мерки за зголемување на сопствените приходи, преку зајакнување на капацитетот и подлабоки реформи преку распределбата на локалните даноци. На расходната страна, тековните обврски (плати, трансфери, услуги) се сервисираат навреме и целосно, што говори за стабилни административни процедури. Главната системска слабост остануваат капиталните расходи – просечно извршени со околу две третини – со широк распон меѓу општините. Ова ја ограничува развојната улога на локалното ниво и го намалува потенцијалот за подобрување на инфраструктурата и јавните услуги.

Кластерската анализа ги кристализира овие разлики:

- Група фискално робусни и развојно ориентирани општини со високи реализациски стапки на сите компоненти;
- Голема група „просечно ефикасни“ со стабилни приходи и расходи, но недоволно реализирани капитални инвестиции;
- помал, но значаен сегмент општини со системска слабост – ниска реализација на приходи, расходи и особено на капитални проекти.

За подобро на буџетско извршување на општините, неопходно е насочување на неколку стратешки приоритети:

1. Зајакнување на сопствените приходи

- Подобрување на наплатата на данокот на имот преку дигитализација на катастарските евиденции, редовна ажурираност на базите и воведување по ефикасни системи за електронска наплата.
- Унифицирање и поедноставување на процесот на наплата на даноците на имот со што би се намалиле на разликите во евиденција на приходите;
- Едукација и информирање на граѓаните за значењето на данокот на имот за финансирање на локалните услуги.

2. Подобрување на реализацијата на капиталните расходи

- Зајакнување на административните и техничките капацитети за спроведување на капитални проекти, преку обуки за изработка на изводливи проекти, подготовка на тендерска документација и управување со јавни набавки.

- Фазно планирање на капиталните инвестиции, наместо концентрација на голем број недовршени проекти.

- Поголема транспарентност и отчетност во капиталното трошење, со јавна достапност на информациите за тековните проекти.

3. Намалување на фискалната зависност од трансфери

- Воведување на механизми за условено финансирање, при што дел од трансферите би биле поврзани со постигнати резултати (на пример, извршување на капитални расходи или реализација на сопствени приходи).
- Диверзификација на приходните извори, вклучително и промена на стапките или поделбата на локални давачки; или јавни партнерства за финансирање услуги.

4. Таргетирана поддршка за најранливите општини

- Административна и техничка помош преку заеднички регионални центри за јавни набавки и финансиски услуги.
- Програми за развој на капацитети, со цел да се зајакнат кадровските ресурси и институционалните процедури.
- Таргетирани програми, насочени кон зголемување на инвестициската активност во инфраструктура и јавни услуги.

This project is funded
By the European Union

Содржината на овој документ, неговата имплементација и резултатите од проектот се единствена одговорност на Finance Think, и не ги одразуваат ставовите на Европската Унија.

Finance Think е Институт за економски истражувања и политики.

Нашата Визија

Да поттикнеме економско размислување за подобра благосостојба утре.

Нашата Мисија

Да го подобриме влијанието на економските и социјалните трендови и политики врз граѓаните во Северна Македонија и регионот на Западниот Балкан, преку економски истражувања, застапување базирано на докази и водено од податоци, и поттикнување критичка дебата за економските процеси.

Истражувањето на Finance Think им помага на носителите на политиките, застапниците на политиките, креаторите на мислење, економските новинари и јавноста да ги разберат прашањата кои влијаат врз обичните граѓани.

Ул. Фредерик Шопен 1/2, 1000
Скопје
+389 2 6156 168,
www.financethink.mk,
info@financethink.mk